Pregledni znanstveni članek
UDK 347.921.2(497.4+430)

Vzorčni postopek

MAG. NINA BETETTO,
vrhovna sodnica, Vrhovno sodišče Republike Slovenije

1. Uvod

Vzorčni postopek, ki je eno od sredstev za varstvo razpršenih interesov,[1] v svojem bistvu ni oblika skupinske tožbe – je le procesni institut, ki sodišču omogoča lažje in povezano obravnavanje velikega števila že vloženih zahtevkov. Vsak tožnik mora vložiti samostojno tožbo, sodišče pa na podlagi ene tožbe ali manjšega števila izbranih tožb izvede vzorčni postopek, preostale postopke pa prekine. Kakšen je učinek odločbe, izdane v vzorčnem postopku, na prekinjene postopke, je odvisno od tega, ali je strankam iz prekinjenih postopkov omogočeno sodelovanje v vzorčnem postopku.[2]

V prispevku skušam po kratkem pregledu slovenske ureditve vzorčnega postopka in njegove ocene, zlasti s stališča njene primerjave s konceptom vzorčnega postopka v nemškem pravnem redu, odgovoriti na vprašanje, kakšen naj bi bil razvoj skupinskega uveljavljanja zahtevkov v slovenskem procesnem pravu *de lege ferenda*.

---

[1] Poleg vzorčnega postopka sta procesna instituta, ki omogočata varstvo razpršenih interesov, sosporništvo (191. člen ZPP) in združitev postopkov (300. člen ZPP). V naši pravni ureditvi ni videti pravnih ovir za odstop zahtevkov tretji fizični ali pravni osebi, osebi javnega ali zasebnega prava, ki bi poskrbela za njihovo uveljavitev in razdelitev med posameznike. Zakon o varstvu potrošnikov (Uradni list RS, št. 20/98-86/09, ZVPot) v 75. členu predvideva model skupinske (opustitvene) tožbe, ki jo lahko zaradi varstva potrošnikov vložijo potrošniške organizacije.

[2] Jeraj, str. 10.

2. Značilnosti vzorčnega postopka po Zakonu o pravdnem postopku

V skladu z ureditvijo vzorčnega postopka v novem, 279.b členu Zakona o pravdnem postopku (ZPP)[3] posamezni tožniki oziroma toženci ohranjajo procesno subjektiviteto v svojem postopku, zato mora sodišče v postopkih, ki se nadaljujejo po izvedenem vzorčnem postopku, vse tožbe vročiti tožencu oziroma vsem tožencem, tožniku oziroma tožnikom pa je treba vročiti vse odgovore na tožbo in jim dati možnost, da se o njih izjavijo.[4]

Odločitev za vzorčni postopek je odločitev sodišča – vsem strankam je treba omogočiti, da se o izvedbi vzorčnega postopka izjavijo, vendar sodišče ni vezano na njihovo soglasje.

Sodišče v vzorčnem postopku izda sklep, da se postopek vodi kot vzorčni postopek. O prekinitvi v preostalih postopkih odloči s konstitutivnim sklepom, zoper katerega ni pritožbe.[5]

Sodba v vzročnem postopku ima zavezujoč učinek za stranko, ki je imela možnost v njem sodelovati. V prekinjenem postopku ne more oporekati stališčem, ki jih je sprejelo sodišče v vzorčnem postopku, in tistim dejanskim ugotovitvam, ki so identične v vzorčnem postopku in prekinjenem postopku. Položaj je enak kot pri intervencijskem učinku v zvezi s stransko intervencijo. S tem je varovana pravica stranke do izjave – če v vzorčnem postopku ni imela možnosti sodelovati, sodba, izdana v vzorčnem postopku, zoper njo ne more imeti pravnega učinka.

Če na primer sodišče v sporu zoper državo zaradi kršitve pravic osebnosti, ki je posledica preseganja kritične vrednosti hrupa zaradi preobremenjenosti cestnega prometa, izda ugodilno sodbo, je sodišče v prekinjenem postopku vezano na pravna stališča:

- katero pravno normo je treba uporabiti v zvezi s podlago in višino odškodnine za nepremoženjsko škodo;
- kaj je vsebina pravnega standarda »hrup, ki presega običajno mejo«;
- da je nedopusten hrup, ki presega običajno mejo;
- da je mogoče hrup, ki ga povzroča cestni promet, subsumirati pod pravni standard škode, ki presega običajne meje vrednosti hrupa.

Sodišče je vezano tudi na dejanske ugotovitve v vzorčnem postopku (ki so identične tistim v prekinjenem postopku) o izmerjenih vrednostih hrupa.

---

[3] Uradni list RS, št. 26/1999–45/2008. Vzorčni postopek je uzakonila novela ZPP-D, Uradni list RS, št. 45/2008. Že prej je bila možnost izvedbe vzorčnega postopka predvidena na področju upravnega spora (43. člen Zakona o upravnem sporu), skoraj enako določbo kot 279.b člen ZPP pa je vseboval Zakon o delovnih in socialnih sodiščih (40. člen ZDSS-1).

[4] Wedam Lukić v: Ude in dr., 4. knjiga, str. 200.

[5] Pravilo se razlikuje od ureditve iz prvega odstavka 211. člena ZPP, ki določa, da je zoper sklep o prekinitvi postopka dovoljena pritožba, ki pa ne zadrži izvršitve sklepa.

Nasprotno pa ni vezano na specifične dejanske ugotovitve glede dejstev, ki se nanašajo na konkretnega tožnika v prekinjenem postopku, na primer:

- kolikšna je oddaljenost tožnikovega prebivališča od ceste;
- koliko časa je bil tožnik izpostavljen hrupu;
- ali in kakšne duševne bolečine je trpel.

Tožena stranka – država lahko v postopkih, ki se nadaljujejo z drugimi tožniki, navaja dejstva in uveljavlja ugovore, ki se nanašajo le na posameznega tožnika. Prekludirana pa je glede ugovorov, ki bi lahko privedli do protislovnosti z odločitvijo v vzorčnem postopku.[6]

Zavrnilna sodba zoper državo v razmerju do tožnikov, ki v vzorčnem postopku niso imeli možnosti sodelovati, nima pravnega učinka iz petega odstavka 279.b člena ZPP.[7]

3. Značilnosti nemške ureditve vzorčnega postopka

Nemška izkušnja v zvezi s skupinskimi tožbami je zanimiva, ker zelo jasno potrjuje hipotezo, da se v pravdnem postopku ne zagotavlja več samo varstvo klasičnih pravic civilnega materialnega prava, marveč ta postaja tudi sredstvo obrambe pred dvomljivimi poslovnimi strategijami.

Od avgusta 2001 do aprila 2003 je bilo pred Deželnim sodiščem v Frankfurtu vloženih 16.000 zahtevkov proti družbi Deutsche Telekom v skupni vrednosti 150 milijonov evrov. Tožniki so zatrjevali, da je bila informacija o vrednosti nepremičnega premoženja družbe v prospektu, izdanem ob vabilu k javnemu vpisu delnic 1999–2000, napačna in zavajajoča; ko je bila javnost leta 2001 seznanjena s korigirano vrednostjo, je to povzročilo precejšen padec vrednosti delnic družbe. Po grobi oceni bi samo strošek za izdelavo izvedenskega mnenja, ki bi ga tožniki morali založiti v obliki predujma, v zadevi znašal 17 milijonov evrov, sodnik pa bi za rešitev spornih primerov potreboval 15 let.

Zaradi tega primera je bil leta 2005 sprejet Zakon o vzorčnih postopkih v sporih, izvirajočih iz prava kapitalskih trgov, ki ga je mogoče retroaktivno uporabiti tudi v zadevi *Deutsche Telekom*. *Ratione materiae* se zakon uporablja glede odškodninskih zahtevkov zaradi zavajajočih ali napačnih informacij ali opustitev teh v zvezi s kapitalskim trgom in glede zahtevkov za izpolnitev pogodb po pravilih, s katerimi se uresničuje načelo varstva delničarjev pri statusnem preoblikovanju družb. Časovno je bil najprej omejen na pet let (do leta 2010), nato pa je bila njegova časovna veljavnost podaljšana do 31. 12. 2012. Vodilna misel predpisa, ki je na izvedbeni ravni (preveč) zapleten, je, naj se v primeru, kadar več tožnikov toži istega toženca,

---

[6] Galič.

[7] Zavrnilna sodba pa ima vendarle velik praktičen pomen, saj učinkuje z močjo precedensa.

o pravnih in dejanskih vprašanjih, ki so skupna vsem pravnim razmerjem, odloča le enkrat, in sicer pred višjim deželnim sodiščem *(Oberlandsgericht*), deželna sodišča pa nato odločajo v vsaki posamezni zadevi, upoštevajoč odločitev višjega deželnega sodišča v vzorčnem postopku.

Tožniki, ki morajo vložiti individualne tožbe pri deželnem sodišču, morajo predlagati, naj se določi vzorčna zadeva.[8] Deželno sodišče sestavi seznam spornih dejanskih in pravnih vprašanj, ki ga pošlje višjemu deželnemu sodišču. To izbere eno ali več vzorčnih postopkov in javno objavi začetek tako imenovanega predhodnega postopka, ki povzroči prekinitev vseh postopkov, ne glede na to, ali je stranka predlagala, naj se določi vzorčni postopek ali ne. Vsi tožniki morajo imeti možnost, da sodelujejo v predhodnem postopku. Pravnomočna odločitev višjega deželnega sodišča o pravnih vprašanjih, ki jih je postavilo deželno sodišče, učinkuje v vseh zadevah.

Ker morajo tožniki vložiti individualne tožbe, rešitev ni primerna za uveljavljanje odškodninskih zahtevkov z majhno vrednostjo spornega predmeta. Večina meni, da so počasni postopki postali še počasnejši in da gre za »misijo nemogoče«.[9] Zagovarjajo stališče, da je v množičnih sporih koncept razredne tožbe bolj praktičen kot reševanje z metodo vzorčnega postopka.

4. Normativna konkretizacija določbe 279.b člena ZPP

Določba 279. b člena ZPP vsebuje nekaj pomensko odprtih pojmov oziroma pravnih standardov, ki jih je oziroma jih bo še morala sodna praksa zapolniti z ustrezno vsebino. Naj naštejem nekaj primerov.

Prvi odstavek 279.b člena ZPP določa, da »sodišče lahko izvede vzorčni postopek«. Na vprašanje, ali to ob izpolnjenih pogojih mora izvesti vzorčni postopek ali pa izvedba vzorčnega postopka ni obligatorna, je sodna praksa odgovorila, da gre za ukrep formalnega procesnega vodstva.[10] Dejstvo, da sodišče ni izvedlo vzorčnega postopka, ne pomeni kršitve postopka, saj ne vpliva na njegovo pravilnost in zakonitost.[11] Odvisno od tega, ali je kršitev vplivala na pravilnost in zakonitost sodbe, pa je lahko podana relativna bistvena kršitev določb pravdne-

---

[8] Posebnost nemškega sistema je prav v tem, da stranke (ne pa sodišče) lahko dosežejo, da se določi vzorčni postopek.

[9] Ta sklep potrjuje dejstvo, da Višje deželno sodišče v Frankfurtu še vedno ni odločilo v vzorčnem postopku. Razglasitev sodbe je bila že večkrat napovedana in nato odložena. S sklepom z dne 11. 5. 2011 je obravnavo, razpisano za 18. 5. 2011, preložilo na 19. 10. 2011.

[10] Ni bistveno, da je VSRS tako stališče v sodbi II Ips 333/98 sprejelo v zvezi z vprašanjem združitve dveh postopkov, tako združitev pravd kot vzorčni postopek sta namreč ukrepa formalnega procesnega vodstva.

[11] Kogej Dmitrović, str. 252. Avtorica argumentirano zagovarja stališče, da lahko k temu, da bodo sodniki množične postopke vodili kot vzorčne postopke, največ pripomorejo predsedniki sodišč z ukrepi sodne uprave. Glede obligatornosti izvedbe vzorčnega postopka glej tudi Robnik, str. 106.

ga postopka, če sodišče sicer izvede vzorčni postopek po pravilih 279.b člena ZPP, toda ne prekine istovrstnih postopkov, oziroma če v istovrstnih postopkih ne odloči ob upoštevanju odločitve v vzorčnem primeru.

Besedna zveza »če je pri sodišču« iz prvega odstavka 279. člena ZPP dopušča dve razlagi: (1) da mora biti večje število tožb vloženih pri istem sodišču; (2) da mora biti večje število tožb vloženih pri različnih sodiščih. Primerjava s 300. členom ZPP, ki določa pogoje za združitev več pravd v skupno obravnavanje, v povezavi z argumentom *a contrario,*[12] in teleološka razlaga govorita v prid stališču, da ni nujno, da se vsi postopki vodijo pri istem sodišču.[13]

Razlaga pravnega standarda »večje število zadev«[14] v praksi ne bi smela povzročati večjih težav. Kdaj je izvedba vzorčnega postopka smiselna, je odvisno od okoliščin konkretnega primera[15] in sodnik mora v vsakem primeru pretehtati med možnostma združitve pravd in vzorčnega postopka.

Zakon ne odgovori izrecno na vprašanje, na podlagi katere od več vloženih tožb naj sodišče izvede vzorčni postopek. Nekateri menijo, da je treba vzorčni postopek izvesti na podlagi prve vložene tožbe,[16] vendar kaže, da prevladuje stališče, ki se mi zdi bolj prepričljivo, da je izbira prepuščena sodišču, ki naj izbere najbolj tipično tožbo.[17]

Zavzemam se za širšo razlago 279.b člena ZPP, ki omogoča, da se vzorčni postopek, če je potrebno, vodi ne samo na podlagi ene, temveč na podlagi dveh ali celo nekaj tožb, pri čemer je institut vzorčnega postopka mogoče kombinirati z združitvijo pravd (300. člen ZPP). Tako je mogoče doseči, da se bodo v vzorčnem postopku obravnavala vsa mogoča dejanska in pravna vprašanja, hkrati pa se je mogoče izogniti tveganju konca postopka zaradi dispozitivnega akta strank (na primer zaradi umika tožbe ali sklenitve sodne poravnave) ali slabega pravdanja stranke, ki ni istovetna v vseh povezanih postopkih.[18]

---

[12] Člen 300 ZPP v prvem odstavku kot enega od pogojev za združitev pravd predpisuje, da »teče več pravd pred istim sodiščem«, v skladu z 279.b členom ZPP pa lahko sodišče izvede vzorčni postopek, »če je pri sodišču vloženih večje število tožb«.

[13] Tako tudi Kogej Dmitrović, str. 251. Drugače Robnik, str. 106.

[14] ZUS-1 v 44. členu določa, da morajo biti tožbe vložene zoper več kot 20 upravnih aktov, da se izvede vzorčni postopek.

[15] Enako Novak v: Cvetko in dr., str. 204.

[16] Novak v: Cvetko in drugi, str. 201. Argument za to stališče je analogija z določbo 166. člena Sodnega reda, ki določa, da se morajo množični spori, ki prispejo na sodišče v krajšem časovnem obdobju, dodeliti istemu sodniku, to je tistemu, ki se mu dodeli prva zadeva po zaporedju vložitve procesnega akta, upoštevaje abecedni red začetnic priimkov sodnikov.

[17] Wedam Lukić v: Ude in drugi, 2. knjiga, str. 201, Jeraj, str. 62.

[18] Primerjaj Galič.

V 279.b členu ZPP ni izrecne podlage, ki bi določala, kako ravnati, kadar sodišče v vzorčnem postopku že izda sklep, da se postopek vodi kot vzorčni postopek, in odloči o prekinitvi drugih povezanih postopkov, nato pa so vložene nove tožbe z enako dejansko in pravno podlago. Ker je vzorčni postopek že uveden in je predhodna izjava stranke o prekinitvi postopka po naravi stvari izključena, položaj ni povsem primerljiv s tipično situacijo, v kateri je vloženo večje število tožb in imajo stranke možnost, da se izjavijo o prekinitvi postopkov in izvedbi vzorčnega postopka, pred izdajo sklepa o izvedbi vzorčnega postopka. Ne glede na to menim, da prekinitev postopka v postopkih, začetih na podlagi pozneje vloženih tožb, načeloma ni v nasprotju z določbo drugega odstavka 279.b člena ZPP, pri čemer mora sodišče strankam vsekakor omogočiti, da se izjavijo o prekinitvi postopka. Ali bo postopek dejansko prekinilo, pa presodi na podlagi navedb strank (zlasti v zvezi s tem, ali gre za istovrstno zadevo) in vseh okoliščin primera. Opisani procesni položaj se razlikuje od situacije, v kateri je bila tožba vložena šele po pravnomočnem zaključku vzorčnega postopka. V postopku na podlagi na novo vložene tožbe ni mogoče izdati sklepa o prekinitvi postopka (ki implicitno vsebuje odločitev sodišča o vezanosti na rezultat vzorčnega postopka), ker vzorčni postopek ni več v teku. Sodišče zato na rezultat postopka v vzorčnem postopku v smislu četrtega odstavka 279.b člena ZPP ne more biti vezano.

Za razlago pravnega standarda iz prvega odstavka 279.b člena »enake ali podobne dejanske podlage« je treba napotiti na vire, ki obravnavajo ta pojem v zvezi z ugotavljanjem vrednosti spornega predmeta pri objektivni kumulaciji (prvi odstavek 41. člena ZPP), materialnim oziroma formalnim sosporništvom (1. in 2. točka prvega odstavka 191. člena ZPP) in objektivno kumulacijo (182. člen ZPP). O enaki dejanski podlagi govorimo, kadar so enaka tista pravotvorna dejstva, ki so nujno potrebna za konkretizacijo in določitev spornega predmeta.[19] Posamezne podrobnosti, ki le nebistveno vplivajo na nastanek pravic in obveznosti, so za opredelitev identitete dejanske podlage nepomembne (na primer različne poškodbe, stopnja in intenziteta telesnih in duševnih bolečin oškodovancev). Na splošno lahko rečemo, da je dejanska podlaga ista, kadar zahtevki izvirajo iz istega historičnega dogodka. O podobni dejanski podlagi pa govorimo, kadar se zahtevki oziroma obveznosti opirajo na bistveno istovrstno dejansko podlago. Ni nujno, da so se pravotvorna dejstva, na katerih temeljijo zahtevki oziroma obveznosti, uresničila sočasno in na istem kraju, ampak zadošča, da so bistveno istovrstna (na primer več kreditojemalcev toži banko na podlagi različnih kreditnih pogodb).

Določba 279.b člena ZPP za izvedbo vzorčnega postopka sicer določa le pogoj »enake ali podobne dejanske podlage in iste pravne podlage«, ne pa istovetnosti tožeče ali tožene stranke.[20]

---

[19] Podrobneje glej na primer Betetto v: Ude in drugi, 2. knjiga, str. 239, Zobec v: Ude in drugi, 1. knjiga, str. 220.

[20] Iz prakse delovnih sodišč so na primer znani spori učiteljev zoper različne šole, v katerih ni istovetnosti stranke ne na aktivni ne na pasivni strani.

Ker pa je pomen vzorčnega postopka prav v tem, da je stranka, ki je v vseh postopkih ista, vezana na odločitev v vzorčnem postopku, menim, da je identiteta ene stranke nujna predpostavka, brez katere se vzorčni postopek ne more izvesti.[21]

5. Analiza določbe 279.b člena ZPP in njena primerjava z nemško ureditvijo

Množični spori[22] pred slovenskimi sodišči (splošne pristojnosti in specializiranimi) niso redkost,[23] nobena skrivnost pa ni, da se praviloma ne vodijo po pravilih vzorčnega postopka.[24] Samo po sebi se postavlja vprašanje o razlogih za tako stanje – hipotetično je to lahko posledica neustreznosti zakonske določbe 279.b člena ZPP ali pa subjektivnih razlogov na strani sodstva.

Menim, da je določba 279. člena ZPP kljub splošnosti in abstraktnosti dobra, celo več, dobra je prav zato, ker je primerno abstraktna in splošna. Njen zakonski dejanski stan je mogoče z razlago opredeliti tako, da dopušča enopomensko odločitev v konkretnem primeru, ki je predmet pravne odločitve. Povsem zgrešen se mi zdi vse pogostejši nomotehnični pristop v slovenski zakonodaji,[25] ki, izhajajoč iz zmotne premise vsemogočnosti prava, neuspešno poskuša dati vse konkretnejše odgovore na konkretne probleme. Zakon je vedno le normativno izhodišče, ki ga mora sodišče šele konkretizirati s svojo odločitvijo, zato med zakonskim in konkretnim dejanskim stanom nikoli ne more biti vsebinske enakosti.[26]

Tudi s pravnopolitičnega stališča ocenjujem, da je institut vzorčnega postopka primerno sredstvo za doseganje cilja zakonodajalca, ki mu je sledil z uvedbo instituta, to je večjo ekonomičnost in pospešitev postopka.[27] Majhno število vzorčnih postopkov v praksi torej ni posledica neustrezne zakonske določbe 279.b člena ZPP, temveč nedoslednega vodenja množičnih po-

---

[21] Enako Galič. Drugačno stališče Robnik, str. 105.

[22] Ko je pred vložiščem vloženo večje število tožb, v katerih se zahtevki opirajo na enako ali podobno dejansko in isto pravno podlago.

[23] Primeri tožb javnih uslužbencev zoper državo, delavcev zoper istega delodajalca, oškodovancev zoper istega povzročitelja škode, potrošnikov zoper isto banko, upravnika zoper lastnike stanovanj zaradi neplačevanja stroškov upravljanja so dobro znani iz sodne prakse.

[24] Podatek o številu vzorčnih postopkov iz sodne statistike sicer ni neposredno razviden, ocenjuje pa se, da je takih postopkov približno deset na leto, kar se precej razlikuje od števila množičnih sporov.

[25] Tak pristop je tudi v nasprotju z Resolucijo o normativni dejavnosti (Uradni list RS, št. 95/2009), ki v VII. točki med drugim določa, da »se je treba izogibati prepodrobnemu normiranju ter kazuističnemu urejanju posameznih vprašanj oziroma razmerij«.

[26] Pavčnik, str. 412.

[27] Poročevalec DZ RS, št. 21/2008.

stopkov po pravilih vzorčnega postopka. Da bi bil namen zakonodajalca dosežen, se morajo postopki v vseh množičnih sporih voditi po pravilih vzorčnega postopka,[28] pri čemer s pravili niso mišljena le procesna pravila, ampak tudi oziroma predvsem ukrepi sodne uprave. V nasprotnem primeru mora sodišče v vseh postopkih izvajati vse dokaze in vsakič znova podati celotno obrazložitev. Na rešeno zadevo se lahko sklicuje le kot na argument precedensa, ne more pa šteti, da je bilo v zadevi že odločeno z učinkom iz petega odstavka 279.b člena ZPP. Le pod pogojem, da postopek vodi v skladu s pravili vzorčnega postopka, lahko sodišče v prekinjenih postopkih obravnavanje omeji na odprta dejanska vprašanja.

Nemškemu modelu vzorčnega postopka, ki ga ureja Zakon o vzorčnih postopkih v sporih, izvirajočih iz prava kapitalskih trgov, ne kaže slediti. Ker tožnik v vzorčnem postopku ne zastopa tožnikov v drugih postopkih, nemški koncept ne omogoča, da bi se pravda omejila na razmerje dveh strank. Predhodni postopek ostaja kompleksen postopek z velikim številom strank in je zato težko obvladljiv. Nemškemu zakonu ni uspelo najti ravnovesja med zahtevo po učinkovitem postopku in načelom kontradiktornosti.

Z ureditvijo vzorčnega postopka v ZPP je bil storjen korak naprej pri obvladovanju množičnih sporov. Institut ima pomembne prednosti pred sosporništvom in združitvijo pravd, ki ju prav tako štejemo med mehanizme za varstvo razpršenih interesov. Slabost združitve postopkov je v tem, da je mogoče združiti le pravde, ki tečejo pred istim sodiščem. Poleg tega pravde kljub združitvi ohranijo samostojnost – procesnih razmerij je z materialnopravnega vidika toliko, kolikor je procesnih parov.[29] Združitev postopkov, ki je mišljena kot ukrep formalnega procesnega vodstva, katerega cilj je pospešitev postopka in večja koncentracija glavne obravnave, zato v praksi, zlasti če se združi večje število pravd, pogosto ne privede do želenega rezultata. Zaradi procesne samostojnosti strank, različnih pooblaščencev in s tem povezanih različnih strategij pravdanja postane postopek za sodišče težko obvladljiv.

Sosporništvo se od združitve postopkov, ki je ukrep formalnega procesnega vodstva v rokah sodišča, razlikuje po tem, da je njegova uporaba odvisna od volje tožnikov. Čeprav je njegova prednost, da omogoča, da so skupna vprašanja pred istim sodnikom rešena na enak način, kar pripomore k večji ekonomičnosti postopka, je pomanjkljivost enaka kot pri združitvi postopkov. Tudi pri sosporništvu (tudi enotnem) pravdne stranke ohranijo vsaka svojo procesno subjektiviteto, procesnih razmerij pa je toliko, kolikor je oseb na eni pravdni strani. Ne združitev pravd ne sosporništvo nista dovolj učinkovita procesna instituta v primerih zelo množičnih sporov, v katerih na eni strani nastopa veliko število strank. Razlog je v dejstvu, da je vsaka stranka še vedno obravnavana posamično.[30]

---

[28] O tem obširno Kogej Dmitrović, str. 249 in nasl.

[29] Podrobneje Betetto v: Ude in drugi, 2. knjiga, str. 638.

[30] Jeraj, str. 88.

6. Pogled naprej

Temeljna prednost ureditve vzorčnega postopka v slovenskem procesnem pravu pred združitvijo pravd oziroma sosporništvom je v tem, da se postopek izvede kot običajen postopek med dvema strankama. Vodenje postopka (na primer glede ugotavljanja obstoja procesnih predpostavk, vročanja, dokaznega postopka) je zato precej bolj enostavno, kot če je strank več.

Z uvedbo vzorčnega postopka v ZPP je bil storjen pomemben korak pri obvladovanju množičnih sporov, ki pa še ne pomeni kompleksnega sodnega varstva na tem področju. Pravila o vzorčnem postopku so predvsem orodje v rokah sodišča, ki lahko, če se dosledno uporabljajo, pripomorejo k učinkovitosti in koncentraciji postopka. Kljub nedvomni (posredni) koristi strank od dobro izpeljanega vzorčnega postopka je odločitev za vzorčni postopek odločitev sodišča – strankam je treba le omogočiti, da se o izvedbi vzorčnega postopka izjavijo, vendar sodišče na njihov predlog, naj se izvede vzorčni postopek, ali soglasje ni vezano.

V slovenskem civilnem pravu za zdaj ni mehanizma, ki bi zagotavljal učinkovit dostop do sodišča individualnim tožnikom z bagatelnimi zahtevki, ki jih utegnejo ekonomski razlogi – trajanje sodnih postopkov in z njimi povezani stroški – odvrniti od tožb. Varstvo na podlagi organizacijske tožbe, ki jo v skladu z ZVPot lahko vloži potrošniška organizacija zaradi varstva javnega interesa, v praksi ni zaživelo, poleg tega pa je omejeno, saj s tožbo ni mogoče uveljavljati denarnih odškodninskih zahtevkov.

Kot nadaljnji logični korak v razvoju pravnega varstva skupinskih interesov se ponuja ureditev skupinske tožbe, pri čemer pa je mogočih več alternativ. Glede na učinek pravnomočnosti sodbe, izdane na podlagi skupinske tožbe, oblike skupinske tožbe razvrščamo na tiste, pri katerih se pravnomočni učinek sodbe razteza na vse člane razreda, in na tiste, pri katerih se ta razteza le na člane, ki so k njej pristopili na podlagi nekega aktivnega ravnanja.[31] Med prvimi je najstarejša in najbolj znana ameriška ureditev skupinske (razredne) tožbe. Gre za postopek med dvema strankama, v katerem skupino (razred) zastopa njen predstavnik, člani pa imajo po opredelitvi razreda možnost, da se iz njega izločijo (sistem *opt-out*). Evropske države, ki so uzakonile razredno tožbo (na primer skandinavske države), pa se nagibajo k drugi rešitvi (sistem *opt-in*), v skladu s katero je pogoj za članstvo v skupini izjava stranke, da se želi pridružiti tožbi. Potencialne tožnike je treba obvestiti o postopku in jim omogočiti vključitev vanj (na primer prek vpisa v register).

Glede na legitimacijo za vložitev tožbe oblike skupinske tožbe razvrščamo[32] na zasebne, ki jih lahko v imenu celotne skupine vloži posamezni član skupine (fizična ali pravna oseba),

---

[31] Galič, Pravna …, str. 877.

[32] Podrobneje Jeraj, str. 9.

organizacijske, ki jih lahko vložijo neprofitne organizacije ali druge pravne osebe zasebnega prava,[33] in javne, ki jih lahko vloži državni ali paradržavni organ.

Prepričana sem, da morajo biti rešitve na področju varstva skupinskih interesov zaradi pogosto diametralno nasprotujočih si interesov vpletenih strani (članov razreda, tožene stranke, odvetnikov, gospodarstva)[34] skrbno pretehtane, zato se zavzemam za postopnost pri uvajanju novih institutov, pri čemer se zavedam, da ne gre toliko za strokovno kot predvsem za politično odločitev, komu in čigavim interesom dati prednost. Kako težavno je lahko iskanje ravnovesja med temi interesi, zgovorno kaže avstrijska izkušnja, kjer jim kljub večletnim prizadevanjem še vedno ni uspelo sprejeti spremembe ZPO, ki bi uveljavila skupinsko tožbo po načelu *opt-in*.

Skupinska tožba po načelu *opt-out,* pri kateri so člani razreda samodejno vključeni v postopek, če ne zahtevajo izključitve, in se pravnomočnost odločitve razteza tudi nanje, temelji na predstavniškem načelu, na podlagi katerega en predstavnik zastopa celoten razred. Tak sistem je zaradi konflikta interesov predstavnika razreda in njegovih članov lahko izpostavljen zlorabam in je zato precej nepredvidljiv.

Obstoj organizacijske skupinske tožbe v potrošniškem pravu v Sloveniji ni zaživel.[35] Tovrstni postopki so povezani s tveganjem plačila celotnih stroškov postopka, zato potrošniške organizacije, ki imajo druge prioritete, vlaganju skupinskih tožb več kot očitno niso naklonjene.

De lege ferenda bi kazalo v slovenskem procesnem pravu najprej uvesti zasebno skupinsko tožbo po načelu *opt-in.* Obveščanje potencialnih tožnikov in njihova vključitev v postopek v vlogi stranke bi omogočila združevanje zahtevkov v enem postopku. Čeprav skupinska tožba po načelu *opt-in* še ne zagotavlja enkratne obravnave vseh zahtevkov, ki izvirajo iz enega vzroka, v enem postopku, je vendarle lahko močno orodje zoper ekonomsko močnejšega toženca, zato bi imela taka ureditev tudi preventivni pomen za potencialne kršitelje. V primerih velikega števila tožbenih zahtevkov z majhno vrednostjo spornega predmeta, ki jih tožniki iz ekonomskih razlogov sicer ne bi uveljavljali, bi institut izboljšal dostop do sodišča.

---

[33] Primer take tožbe v Sloveniji je tožba na podlagi 75. člena ZVPot, ki jo lahko vloži potrošniška organizacija zaradi varstva javnega interesa.

[34] Očitek ameriški razredni tožbi je na primer prav nezadovoljivo razrešeno nasprotje med interesi odvetnikov in razreda.

[35] Podobne so tudi izkušnje v tujini, na primer na Švedskem. Glej Betetto, Jeraj, str. 23.

Literatura

Betetto, Nina, in Jeraj, Irena. Skupinsko uveljavljanje zahtevkov, Pravna praksa, št. 48/2008, str. 22.

Cvetko, Aleksij, in drugi Zakon o delovnih in socialnih sodiščih s komentarjem, GV Založba, Ljubljana 2005.

Galič, Aleš. Uporaba določb ZPP v zvezi z združevanjem zadev ter vodenjem vzorčnih postopkov, predavanje na Delovno-socialni sodniški šoli – predstavitev v programu Powerpoint, 2009, neobjavljeno.

Galič, Aleš. Pravna ureditev tožbe za varstvo skupinskih interesov potrošnikov v ZDA in Avstriji, Podjetje in delo, št. 7/1993, str. 877.

Jeraj, Irena. Skupinsko uveljavljanje zahtevkov, magistrska naloga, Pravna fakulteta, Ljubljana 2009.

Kogej Dmitrović, Biserka. Vzorčni postopek kot orodje za obvladovanje pripada sodnih sporov, Pravosodni bilten, št. 1/2011, str. 249.

Pavčnik, Marijan. Teorija prava, GV Založba, Ljubljana 2007.

Robnik, Ivan. Vzorčni postopek, Pravosodni bilten, št. 2/2009, str. 101.

Ude, Lojze, in drugi Pravdni postopek: zakon s komentarjem, GV Založba in Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 2005–2010.

347.921.2(497.4+430)
Pravni letopis 2011, str. 231–241

MAG. NINA BETETTO

Vzorčni postopek

Vzorčni postopek, ki je eno od sredstev za varstvo razpršenih interesov, je procesni institut, ki sodišču omogoča lažje in povezano obravnavanje velikega števila že vloženih zahtevkov. Temeljna prednost ureditve v slovenskem procesnem pravu je v tem, da se postopek izvede kot običajen postopek med dvema strankama. Zakonski dejanski stan 279.b člena Zakona o pravdnem postopku je mogoče kljub nekaterim pomensko odprtim pojmom z razlago opredeliti tako, da dopušča enopomensko odločitev v konkretnem primeru, ki je predmet pravne odločitve. Ob dosledni uporabi je zato institut primerno sredstvo za uresničitev cilja zakonodajalca, ki je v pospešitvi in večji ekonomičnosti postopka. Zaradi izboljšanega dostopa do sodišča s stališča individualnih tožnikov z bagatelnimi zahtevki bi *de lege ferenda* kazalo najprej uvesti zasebno skupinsko tožbo po načelu *opt-in*.

Ključne besede: civilno procesno pravo, vzorčni postopek, skupinska tožba, razredna tožba

347.921.2(497.4+430)
Pravni letopis 2011, pp. 231–241

MAG. NINA BETETTO

Model Case Procedure

Model case procedure, which is one of the means for the protection of diffuse interests, is a procedural institute enabling the court to deal with a large number of claims in a connected manner. A major benefit of this institute in Slovenian procedural law is that it is performed as a normal process between two parties. The factual conditions for the use of model case procedure, as laid down in Article 279.b of the Civil Procedure Act, may be defined in a way to allow an unequivocal decision in the case being deliberated. With consistent use, therefore, this institute is an appropriate means to achieve the legislator's objective of speeding up the procedure. In order to improve access to justice from the perspective of individual plaintiffs with small claims, private class action based on opt-in principle could be introduced *de lege ferenda*.

Keywords: civil procedure law, model case procedure, mass claims, class action